

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

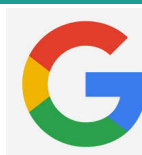
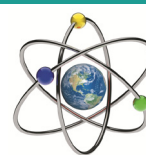
№11
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 802 sahifa,
4-noyabr, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woosyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalar tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Woosyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Oilaning maktabgacha yoshdagi bolalar estetik tarbiyasidagi o'rni	24
<i>Abdullayeva Ma'sudaxon Abdubannayevna</i>	
Bo'lajak informatika o'qituvchilarini pedagogik faoliyatga metodik tayyorlash texnologiyalari	27
<i>Abdubannoyeva Muxlisaxon Iqboljon qizi, Abdullayev Alibek Qodiraliyevich</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida bulutli xizmatlardan foydalanish zaruriyati	30
<i>Abdullayev Alibek Qodiraliyevich, Turdaliyeva Muslimaxon Jahongir qizi</i>	
Raqamli texnologiyalar yordamida fortepiano chalishni o'rgatish metodikasi	34
<i>Abduvaxobova Nilufar Abdumannon qizi</i>	
Maktabda fizika fanini o'qitishda innovatsion yondashuv	38
<i>Alinazarova Mahfuza</i>	
Tasavvufdagi "komil inson" konsepsiyasining hozirgi ta'lim tizimida shaxsga yo'naltirilgan yondashuv sifatida talqini	43
<i>Aqilxonov Saidolimxon Abdurashid o'g'li</i>	
Tabiiy-ilmiy savodxonlikni shakllantirish omillari va pedagogik shart-sharoitlar	48
<i>Choriyeva Gulbaxor Shotemirovna</i>	
Robototexnika fanini o'qitishda axborot texnologiyalaridan foydalanib mustaqil ta'limni tashkil etish	53
<i>Elmonov Sirojiddin Mamadiyarovich</i>	
Xalqaro baholash dasturlarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini baholash bo'yicha jahon tajribasi	58
<i>Ergasheva S. T.</i>	
Boshlang'ich ta'limda tabiiy fanlar orqali o'quvchilarning kognitiv salohiyatini rivojlantirish	61
<i>Eshmamatova Dilnoza Jovli qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy salohiyatini oshirishda tarbiyachi mahorati	64
<i>Karimova Gulzodaxon Marufjon qizi</i>	
Bo'lajak texnologik ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishni takomillashtirish	68
<i>Hojikarimova Gulasal Tadjaliyevna</i>	
Xorijiy talabalarga o'zbek tilini o'rgatishda elektron platformalar yaratish	71
<i>Jo'rayeva Matluba</i>	
Bo'lajak o'qituvchilar uchun raqamli ta'lim muhitini modellashtirish va uning samaradorlik omillari	74
<i>Komilova Z. X.</i>	
O'qituvchi kasbiy faoliyatida muloqot madaniyati	80
<i>M. Yu. Mahkamova</i>	
Psixologiya fanini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar va talabalarda tahliliy fikrlashni shakllantirish masalalari	86
<i>Madazizova Difuza Raxmatullayevna</i>	
Integrating Listening and Speaking Skills in ESP (English for Specific Purposes) Classes	90
<i>Madina Tilavova</i>	
Bolalarni maktabga tayyorlash jarayonida neyropedagogik yondashuvlar	94
<i>N. O. Saidova</i>	
Tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida radiologiya fanini o'qitishda raqamli texnologiyalarning metodologik roli	99
<i>Nazarova Gulchexra Shuxratdjonovna</i>	
Ijodkorlik tushunchasining mohiyati va uning ta'limdagi roli	103
<i>Ochilova Dilbar Isroilovna</i>	
Alaliyani boshqa nutqiy nuqsonlar bilan farqli xarakteristikasi	108
<i>Oripova Zilola</i>	
Ingliz tilini o'qitishda suggestopediya metodini joriy etishning samaradorligi	113
<i>Pulatova Sitora Abdurazzoq qizi</i>	
Oliy ta'lim muassasalari menejerlarining kasbiy-boshqaruv kompetentligi tushunchasi va uning tarkibiy qismlari	118
<i>Qarshiboyev Sharof Egamnazarovich</i>	
Koordinatsion qobiliyatlarni rivojlantirishning yosh badmintonchilar texnik-taktik tayyorgarligiga ta'siri	122
<i>Qurbanova Ilmira Alisher qizi</i>	

Blended Learning	125
Quvandikova Xadicha	
Fizika darslarida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish	129
Raxmanov Valijon Turdaliyevich, O'razaliyev Alijon Xasan o'g'li	
"Qurilish jarayonlari texnologiyasi" fanida loyihalash kompetentligining tarkibiy tuzilmasi va uni raqamli ta'limga moslashtirish	135
Raxmonova Nazokat Umaraliyevna	
Vitagen texnologiyalar asosida talabalar mediamentalitetini rivojlantirishda sun'iy intellekt (AI) dasturlaridan foydalanishning tahliliy modeli	140
Rustamova Nodira Rustamovna	
Talabalarda kooperativ ta'lim asosida motivatsiyani rivojlantirish usullari	145
Sitora Toshmatova	
STEAM yondashuvi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ kompetensiyani shakllantirishning zaruriyati	149
Tashibekova Munajat Xoshimovna	
Musiq ta'limining pedagogik asoslari va metodik tizimi	153
Toshpulatova Said Kuzibaevna	
Texnologiya fanini o'qitishda eng samarali metodlardan foydalanish	158
Turdiyeva Shahzoda Eshdavl qizi	
Enhancing University Students' Self-Directed Learning Through Edtech Tools	161
Ulasheva Lobar	
Fanlararo loyiha ishlarini tashkil etish orqali o'quvchilarning dizayn fikrlash salohiyatini oshirish	164
Valiyeva Nargiza Athamboyevna	
Alohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilarning kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik-psixologik asoslari	169
Xakimova Sarvinov Sharifjon qizi	
Sun'iy intellekt asosida yaratilgan ta'lim platformalari: samaradorlik tahlili va pedagogik yondashuvlar	173
Xanbabayev Xakimjon Ikramovich, Erkinov Jasurbek Hasanjon o'g'li	
Tasavvufdagi "muhosaba" va "tafakkur" amallarining o'z-o'zini refleksiya metodlari sifatida qo'llanilishi	176
Xoshimov Nuriddin Mamadaliyevich	
Milliy sport va ommaviy o'yinlarning badiiy-estetik ahamiyati	182
Yaxyayeva Sojida Abdurahimovna	
Ota-ona mehrining bola psixologiyasiga ta'siri	185
Yulchiyeva Shohsanam Dilshod qizi	
Nutq rivojlanishi orqada qolgan bolalarda qo'llaniladigan innovatsion usullari samaradorligi	189
Ahmedova Nargiza Muzaffarovna	
Факторы, сдерживающие развитие науки в контексте требований к диссертационным работам	193
Зайналов Жахонгир Расулович, Нурмухамедов Аббос Мамадалиевич, Шадманов Камолиддин Кажакджанович, Самигова Нодира Хамидуллаевна	
Структура и стратегии развития предметных компетенций	197
Наимова Мафтунабону Файзуллохоневна	
Психологическая консультация: современная практика, задачи и перспективы развития	203
Раупова Шохида Ахроровна	
Подготовка будущих педагогов к инклюзивному обучению детей с ограниченными возможностями здоровья: задачи и перспективы	207
Сайфутдинова Насиба Нурматовна	
Формирование иноязычной грамотности у курсантов военных вузов: социально-психологические факторы	211
Сулейманова Нилуфар Камиловна	
O'qituvchi shaxsiy kompetensiyasining mohiyati va pedagogik faoliyatdagi o'rni	214
Abdiraxmonova Guliston Muzaffar qizi	
Bolalarda axloqiy qadriyatlarni shakllantirish jarayonining milliy va umuminsoniy tamoyillari	218
Abdumutalipova Gulshodaxon Nurbek qizi	
Fuqarolik jamiyatida huquqiy madaniyat va uni rivojlantirish jarayonlari	221
Abdusalimova Shaxnoza Quduratullayevna	
Ta'lim menejmenti tizimida o'qituvchining nutq madaniyatini rivojlantirish strategiyalari	224
Abduxalilova Iroda Nozimxonovna	

O'zbekistonda yoshlarni ijtimoiy-pedagogik hamkorlikda tarbiyalashda "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi"ning ustuvor vazifalari	229
Abirova Umida Nazarovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini inklyuziv ta'lim sharoitida differentsiyalashtirilgan dars mashg'ulotlarini tashkil etishga o'rgatish (kompetentligini shakllantirish/rivojlantirish) usullari.....	232
Adhamova Diyora Sanjar qizi	
Musobaqa faoliyati samaradorligini oshirishda sambochilarning energiya sarfi va tiklanish mexanizmlari tahliliy	239
Tangriyev Abdukarim Tovashevich	
Aksiologik yondashuv asosida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining harakat faolligini takomillashtirishning ijtimoiy-pedagogik zaruriyati	244
Hafizov Shahriyor Shavkatovich	
Bo'lajak tarbiyachilarning transversal: tanqidiy va innovatsion fikrlash kompetensiyalari	248
Jaloliddinova Maftunaxon Mahmudjon qizi	
Axborotning gnoseologik mohiyati	256
Kamolova Munajatxon Jaloldinovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish yo'llari	259
Mamatova Aziza Bo'riboyevna	
Akademik litseylarda kimyo fanini o'qitishda raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari	262
Maxamadiyev Sharofiddin Jumaboyevich	
Pedagogik oliy ta'limda talabalarning kasbiy ijtimoiylashuvini korporativ madaniyat asosida rivojlantirish metodikasi.....	267
Maxkamova Dilafruz Aliyevna	
Bo'lajak o'qituvchilar uchun xorijiy tillarni o'qitishda lingvomadaniy yondashuv	271
Normamatova Kamola Gulmamat qizi	
O'zbek tili izohli lug'atida iboralarning grammatik tavsifi (bosh komponentli iboralar misolida).....	274
S. Sh. Azamatova	
Oila instituti va gender tenglikni ta'minlashning ijtimoiy-huquqiy muammolari	277
Salayeva Aziza Muhammadmurot qizi	
Gender yondashuv asosida talaba-qizlarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning namunaviy mezonlari	282
Xolova Mohigul Shavkatovna	
Pedagogika yo'nalishi talabalari huquqiy savodxonligini rivojlantirish metodlarini takomillashtirish	287
Xudoyberganov Atham	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida leksik komponentlikni TRIZ texnologiyasi yordamida rivojlantirish	291
Zokirova Sohila Muxtoraliyevna, Fayzullayeva Nazokat Uchqun qizi	
Цифровизация и трансформация образования как социально-педагогическое явление	295
Кадилова Наргиза Азаматовна	
Методика формирования креативного мышления у студентов-филологов на основе проблемно-ориентированных заданий (на материале английского языка)	298
Мамырбаева Дина	
Структура и стратегии развития предметных компетенций	304
Наимова Мафтунабону Файзулложоновна	
Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda morfologik kompetentlikni shakllantirish	308
Ganiyeva Shodiya Azizovna	
Модель "4+1+1" как ключевой механизм в системе практической подготовки учителей музыки.....	313
Мухитдинова Малохатхон Саиджабборовна	
Tarbiya fanini o'qish samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish	317
Nazarova Nasiba Abdullayevna	
Tarbiyachining kasbiy psixologik xususiyatlari.....	320
Shamshetova Anjim Karamaddinovna	
Boshlang'ich ta'limda tarbiya nazariyasi va metodologiyasi	323
Bo'ronova Iroda Bo'ronovna	
Yosh dzyudochi qizlarning mashg'ulotlar jarayonida jismoniy tayyorgarligini oshirish texnologiyalari	327
Matmurotova Iroda Baxtiyor qizi	
"Odob us-solihin" asarida yoritilgan axloqiy-didaktik g'oyalar va uning pedagogik mazmuni	332
A. N. Nusratov	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy kompetentligini takomillashtirishning metodik asoslari	336
Xolmatov Pardaboy Qoraboevich, Abdurasulova Dilnoza	

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari faoliyatida loyihalashtirishning o'rni	342
<i>Abdusattorova Go'zalxon Abdulxabib qizi</i>	
Tibbiyot va frazeologiya inson omilida	346
<i>Achilov Muzaffar Norquliyevich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida fazoviy tasavvurlarni rivojlantirishda matematikaning ahamiyati	349
<i>Mamasaidova Muhabbat Abdulalom qizi, Akbaraliyeva Marjona Xurshid qizi</i>	
Ekoestetik kompetensiyani shakllantirishning xorijiy va milliy tajribalar tahlili	354
<i>Alijonova Maftuna Maxamadjon qizi</i>	
Pedagogik jarayonda talabalarda qadriyatli munosabatlarni shakllantirish mexanizmlari	359
<i>Alikulova Muxayyo Sherovna</i>	
Ingliz ritsarlik romanlarining lingvopoetik tahlili	362
<i>Durdona Boychayeva, Aliyeva Elmira</i>	
Maktabgacha ta'limda estetik tarbiya berishning pedagogik asoslari	365
<i>Altibayeva Gulbaxor Majitovna</i>	
Kasbiy kompetensiya tushunchasining mazmuni mohiyati va tarkibiy tuzilmasi	369
<i>Axmadjonova Jasmina Jamshid qizi</i>	
Developing Writing Competence Among CEFR B1 and Ielts Learners Experiencing Difficulties in English Language Acquisition	374
<i>Ayturaev Majid Mavlankhanovich</i>	
Ta'lim jarayonida ijtimoiy intellektni rivojlantirishning milliy qadriyatlarga asoslangan modeli	378
<i>Azamov Umarxon Xayyoxonovich</i>	
Complications in Teaching Argumentative Speech to Students in Grades 8–9	383
<i>Buribayeva Aziza Ismatillaevna</i>	
Interfaol o'yinlar orqali maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarni shakllantirishning pedagogik asoslari	386
<i>Buriyeva Aziza Nematovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida maktabgacha katta yoshdagi bolalarning ijodiy faolligini shakllantirish	390
<i>Davronova Sevinch</i>	
O'quvchilarda milliy va umummadaniy kompetensiyani rivojlantirishda maqollardan foydalanish bo'yicha manbaalar tahlili	394
<i>Boltayeva Barno, Eliboyeva Surayyo Abdukarim qizi</i>	
Social Roots and Psychological Consequences of Domestic Violence	399
<i>Dumarova Gulmira Kozimbekovna, Mamadaliyeva Gulmira, Sultonova Zulhayo</i>	
The Transversal-Methodical Competence of a Preschool Educator is the Foundation of Effective And Quality Education	402
<i>Ergasheva Barno Ziyaviddin kizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbiya berishning innovatsion yo'llari	406
<i>Erkinova Mehriniso Ro'ziboyevna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini oshirish strategiyalari	411
<i>Eshonkulova Hilola Rajab qizi</i>	
Ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi muloqotning bilish faoliyatiga ta'siri	415
<i>Habibova Shyira Baxtiyorovna</i>	
Ruhiy rivojlanishi sustlashgan boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qish buzilishlarini aniqlash va bartaraf etish	419
<i>Ikromova Sarvinov Siroj qizi</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda riskologik kompetentlikni shakllantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	424
<i>Jabborova Dilafruz Furqatovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda chet tili o'rganish jarayonida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning psixologik asoslari	428
<i>Jurayeva Sug'diyona Shamsiddin qizi</i>	
Transforming Education: The Impact of Emerging Technologies on Modern Pedagogical Practices	431
<i>Kadirova Ferangiz Himmatillo qizi</i>	
Salomatlik etikasi konsepsiyasi va pedagogik madaniyat – talabalar ma'naviyati va dunyoqarashini shakllantirishdagi roli	435
<i>Kamalova Yoqutxon Bahodirovna</i>	

Tarbiyachilarning kasbiy mahoratini takomillashtirish va pedagogik faoliyat samaradorligini oshirish omillari	439
<i>Kenjayeva Dildora Terkashevna</i>	
Maktab ta'lim tizimida innovatsiyalarning o'rni va ahamiyati	443
<i>Kistabayeva Gulchexra Djurakulovna</i>	
Kichik maktab yoshi davrida o'quv faoliyati va o'quv motivlarining shakllanishi	448
<i>Latifa Zarifovna Korayeva</i>	
Maktabgacha ta'lim tizimining raqamlashtirilishi: xalqaro tajriba va istiqbollar	451
<i>Mahmudova Zulfiya Homidovna, Hoshimova Dilnoza Boymirzoevna</i>	
Boshlang'ich sinf o'qituvchilarini dizayn tafakkurga o'rgatishda STEAM yondashuvining didaktik imkoniyatlari	454
<i>Mamadaminova Munisa Maxmudjon qizi, Boboxonova Shodiyona Rustam qizi</i>	
Tabiatni asrash – kelajakni asrash: Buxoro misolida	459
<i>Mardonova Saodat Muzaffarovna</i>	
Bo'lajak pedagoglarda o'z-o'zini baholash kompetentligini shakllantirish va rivojlantirish	463
<i>Meyliyeva Nafosat Gulomovna</i>	
Sun'iy intellektning ta'limda kognitiv va metakognitiv jarayonlarga ta'siri	466
<i>Murodov Ulug'bek O'tkir o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'limda inklyuziv ta'limning tashkil etilishi	470
<i>Mustofoyeva Muhabbat Husniddin qizi</i>	
The Effectiveness of Art Therapy in Working With Children Experiencing Emotional Stress	473
<i>Nargiza Khayrullayevna Ortikova, Laziz Azizovich Normuratov</i>	
Maktabgacha ta'lim tarbiyalanuvchilarining musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish mexanizmlari	477
<i>Ortiqov Akmaljon Abdusalom o'g'li</i>	
CLIL metodining O'zbekiston ta'lim tizimida qo'llanilishi	481
<i>Qarshiyeva Sarvinoz Ural qizi</i>	
The Use of Mobile Apps to Build Vocabulary Proficiency	486
<i>Kosimov Sunnat Ravshan ugli</i>	
Yoshlar tafakkurini rivojlantirish va ma'naviyatini oshirishda tasviriy san'atning o'rni	490
<i>Quvonchbek Abduxamidov</i>	
Axborot texnologiyalari ta'sirida san'at tushunchasining o'zgarishi	494
<i>Rajabova Laylo O'tkir qizi</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyalari	498
<i>Ramozonova Bahoroy Sadriddinovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyalarini shakllantirishda innovatsion yondashuvlarning pedagogik asoslari	501
<i>Yusufzoda Shabnami Yunus, Rashidova Saida Ravshonbek qizi</i>	
Axborot texnologiyalarini fizika darslarida qo'llash	506
<i>Raxmanov Valijon Turdaliyevich, O'razaliyev Alijon Xasan o'g'li</i>	
Axborot xavfsizligini o'qitishda sun'iy intellektdan foydalanish afzalliklari	510
<i>Raxmetova Lazzat</i>	
Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning psixologik xususiyatlarining o'ziga xosligi	513
<i>S. A. Mamatisayeva</i>	
Androgogik yondashuvning integrativ metodikasi	517
<i>Sattorova Shaxlo Axadovna</i>	
Gendered Language in Uzbek and English Media Discourse	520
<i>Sultonova Charos Iskandar kizi</i>	
Maktabga tayyorlov yoshdagi bolalarda ijtimoiy ekologik dunyoqarashni shakllantirishga ta'sir qiluvchi omillar	527
<i>Suyunova Matluba Abdusaidovna</i>	
Empatiya shifokor–pasiyent munosabatida: tibbiyot talabalarining psixologik tayyorgarligi	531
<i>Tajiboyeva Odinaxon Rustamjon qizi, Qurbonova Fotima Farhodjon qizi</i>	
Modern Approaches to Teaching Grammar	534
<i>Tuychiyev Azamat Farkhod ugli</i>	
The Importance of Psychological Preparation of Preschool Children for School Education	538
<i>Turamov Muhammadzohid Rustamjon o'g'li</i>	

Bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachi-pedagoglarning kasbiy-axloqiy kompetentligini rivojlantirish	541
<i>Xabibullayeva Sayyoraxon Maxamadali qizi</i>	
Imkoniyati cheklangan va sog'lom bolalar faoliyatida universal ta'limning imkoniyati	544
<i>Xolmatova Sarvinoz Raxmatilla qizi</i>	
Kurashchilarning umumiy va maxsus sport tayyorgarliklari	548
<i>Xudoyberganov Javlonbek Soatboy o'g'li</i>	
Tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarida ekologik kompetentlik tushunchalarini rivojlantirish bosqichlari	551
<i>Yarova Gulhayo Fazliddin qizi</i>	
Arxitektura va dizayn yo'nalishi bitiruvchilarini kasbga yo'naltirish vositasida axborot almashish jarayonlarini optimallashtirish metodikasini takomillashtirish	555
<i>Kuchimov M. K.</i>	
Yuqori sinf o'quvchilarining ma'naviy kompetentligini jadidlarning pedagogik qarashlari asosida shakllantirish metodikasi (Temurbeklar maktablari misolida)	559
<i>Quldashev Murodjon G'aniyevich</i>	
Лингвистическое исследование влияния социальных сетей на синтаксические изменения в языке современного поколения	562
<i>Шавилова Наталья Сергеевна</i>	
Boshlang'ich sinf o'qituvchisining nutq madaniyati	566
<i>Islamova Dilfuza Dilshodovna, Gulimbayeva Barno</i>	
Особенности гражданского воспитания обучающихся в системе "школа–маҳалла" в Узбекистане ...	570
<i>Хайдаров Шавкат Шамсиддин угли</i>	
Mantiqiy masalalarni bajarishning metodik usullari	575
<i>Tosheva Yulduz</i>	
Bo'lajak ofitserlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda pedagogik-psixologik omillar (jamoat xavfsizligini ta'minlash bo'linmalari misolida)	579
<i>Yarmatov Akbar Normurotovich</i>	
Yosh harbiy xizmatchi ofitserlarda muloqot madaniyatini samarali shakllantirish muammosining xorijiy tadqiqotlardagi talqini	582
<i>Matyakubov Elyor Rajapovich</i>	
Umumiy pedagogika fanini o'qitishda formativ baholash metodikasini joriy etish texnologiyasi	586
<i>Sobitjon Xalimov Hoshimjonovich</i>	
Формирование компонентов эмоционального интеллекта у детей дошкольного возраста с дефектами речи на основе сказкотерапии	590
<i>Эркинова Фазилят Миразиз қизи</i>	
O'zbekistonda asalarichilikning rivojlanishi	593
<i>Abdullayeva Maxsudaxon To'lanovna</i>	
14–16 yoshli dzyudochilarda hujum kombinatsiyalari va ularni musobaqaviy sharoitda qo'llash usullarini takomillashtirish	596
<i>Abduraxmanova Iroda Xayrullayevna</i>	
Oliy ta'limda aksiologik tarbiya mexanizmlarini takomillashtirish ijtimoiy ehtiyoj va pedagogik muammo sifatida	602
<i>B. S. Siddikov</i>	
Sport mashg'ulotlar davomida mushak va suyak tizimi rivojlanishi	606
<i>Bo'ronova Habiba Erkin qizi</i>	
Stol tennisi o'yini texnikasi	609
<i>Ibragimov Abduqahhor Abdulaziz o'g'li</i>	
Biologiya fanini o'qitishda zamonaviy platformalarning afzalliklari: Wordwall, Educaplay, Blooket, Genially, Kahoot platformalari	613
<i>Kalandarova Dilnoza Samandarovna, Qodirova Madina Nosirovna</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan paraarmrestlingchi talabalarni musobaqa oldidan texnik tayyorgarligini takomillashtirish	617
<i>Karimov Faxriddin Xurramovich</i>	
Developing Critical Reading Skills Through Content-Based Instruction	621
<i>Mekhmonkulov Burkhon Ma'ruf ugli</i>	
Tog'li va shahar hududida ta'lim oluvchi tinglovchilarning jismoniy tayyorgarlik darajasini taqqoslash	626
<i>Mirjamolov Sirojiddin Xayriddinovich</i>	

Korxona va tashkilotlarda ishchi-xodimlarning jismoniy tayyorgarligini rivojlantirish asosida ish faolligini oshirish texnologiyasi	630
Muxametov Axmad Muxametovich	
Xalq ta'limi bo'limi rahbarlarining xalqaro baholash tizimini O'zbekiston ta'limiga moslashtirishdagi o'rni ...	634
Namazova Manzura Urakovna, Nodirov Dilmurod	
Digital Reading vs. Print Reading: Effects on EFL Learners' Reading Speed and Understanding	639
Rustambekova Ozoda Dilshod kizi	
Yoshlarning jismoniy tarbiya mashg'ulotlariga bo'lgan qiziqishini oshirishning samarali usullari	644
To'rayev Farrux Hakim o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalaridagi talaba-qizlarni dzyudo sport turi texnik harakatlariga o'rgatish texnologiyasi	647
Toshboyeva Munisa Bozor qizi	
Sport mashg'ulotlarda jarohatlarning oldini olish va xavfsizlik choralari	650
Xudoyberdiyeva Elmira Botir qizi	
Задачи изучения и преподавания русского языка и литературы в общеобразовательных школах с узбекским языком обучения	654
Ахмедов Нумон	
Multimedia va infografika asosida interaktiv didaktik materiallar yaratish	658
Shirinov Feruzjon Shuxratovich, Rahmonov Ziyodillo Xusanovich	
Ingliz tili darslarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining talaffuz ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi (immitativ-taqlidiy usul misolida)	661
Jo'rayeva Dilafruz Nuriddinova	
O'simliklarning issiqqa va qurqoqchilikka chidamliligi	664
M. Nazarov, G. Maxsudova, T. Usmonova	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy tayyorgarligi hamda psixik jarayonlar ko'rsatkichlarining tahlili	667
Masharipova Miyassar Ichanovna	
Bo'lajak tarbiyachilarni "Tabiat bilan tanishtirish" fani asosida tarbiyaviy faoliyatini raqamlashtirish	675
Saydullayeva Barchinoy Abduxalil qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarni inklyuziv ta'lim sharoitida faoliyat yuritishga tayyorlash muammolari	678
Shaxnoza To'xtiyarova	
Raqamli ta'lim muhitida o'quv resurslarini yaratishning raqamli-didaktik mazmunini rivojlantirish metodikasi	681
Shirinov Feruzjon Shuxratovich	
Umumta'lim maktablarining 9-sinf fizika darslarida tovush hodisasini anglashni tajriba orqali rivojlantirish	684
Sobirov Avazbek Anvarovich	
Emotsional intellekt tushunchasining nazariy asoslari va rivojlanish bosqichlari	689
Tajiboyeva Odinoxon Rustamjon qizi	
Portret janrini o'qitishda individual ta'lim va fanlararo integratsiyaning nazariy-metodologik asoslari	693
Xudaynazarova Ug'ilo'y Sharifovna	
Aqli zaif bolalarda sensomotor rivojlanishning psixologik-pedagogik xususiyatlari	696
Xudoyberdiyeva Ra'no Arabboyevna	
Yuqori sinf o'quvchilarida estetik madaniyatni tarbiyalash metodikasi (tarbiya fani misolida)	700
Yoqubjonova Shodiya G'ayratovna	
Chizmachilik fanining turmush tarzimidagi ahamiyati va o'rni	704
Achilov Nurbek Norboy o'g'li	
O'quvchilarni musiqa san'atiga qiziqtirishda musiqa psixologiyasining roli	707
E'zozxon Qobilova	
Bolalar adabiyotini o'qitishda milliy qadriyatlarni singdirish va kreativ kompetensiyani rivojlantirishning innovatsion yo'llari	710
G'aniyeva Shodiya Azizovna, Abdullayeva Madinaxon Madaminjon qizi	
Boshlang'ich sinf darsliklarida berilgan mashqlarni til kompetensiyasini rivojlantirish maqsadida tahlil qilish	713
G'anijonova Sarvinov, Zokirova Sohiba Muxtoraliyevna	
O'quvchilarda global o'qish savodxonligini shakllantirishda milliy matnlar va qadriyatlar asosidagi pirls tipidagi topshiriqlar yaratish tajribasi	717
Ikromova Gulhida Axmadillo qizi, G'ofurova Dilshodaxon Toxirjon qizi	

Bo'lajak pedagoglarni intellektual rivojlantirishda pedagogik artistizmdan foydalanish texnologiyalari pedagogik muammo sifatida	720
Karribayeva Lobarxon Fayzulla qizi	
Ilmiy matnni o'qib tushunish va baholashda nostandart testlardan foydalanish bosqichlari.....	724
Komilova Lola Nasilloevna	
Dizatriyada tovushlar talaffuzidagi kamchiliklarni o'yin orqali rivojlantirish texnologiyalari.....	728
Mamatova Muzayyana Batirovna	
Turkiy bitiklarda nomlar tizimi va ularning semantik xususiyatlari	732
Munisa Shavkatova	
Kommunikativ yondashuv asosida bo'lajak pedagoglarni mediatorlik faoliyatiga tayyorlash texnologiyasini rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari	736
Muqimova Dilbarxon Xusanboyevna	
Sportda liderlik va jamoaviy ruhni shakllantirish metodlari	740
Nazarov Nursultan Safarbayevich	
Dars mashg'ulotlarini tashkil etishda loyihalashtirishning o'rni va ahamiyati.....	744
Normurodov Sharofiddin Muxiddinovich	
Ta'limda innovatsion kompetentlikning ahamiyati.....	748
Qobilova Aziza Tursunovna	
Innovatsion ta'lim texnologiyalari orqali bolalarda tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish	752
Salimova Aziza Sharipovna	
Xorijiy tillarni o'qitishda masofaviy ta'limning imkoniyatlari va muammolari	755
Sidiqova Ma'mura Adhamjonovna	
Til kompetentligini rivojlantirishda vizual materiallardan foydalanishning o'rni (boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini oshirish texnologiyasi misolida)	758
Zokirova Sohiba Muhtoraliyevna, Sobirova Diloromxon Ma'rufjon qizi	
Maktabgacha yoshdagi koxlear implantli bolalarni eshituv - nutqiy reabilitatsiyasi	761
Xamraeva Dildora Baxadirovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda duduqlanishni kelib chiqish sababalari va korreksion ishlar	766
Xolboeva Ruxsora Egamberdiyevna	
Эффективность арт-терапии в обогащении словарного запаса у детей с ЗПР	770
Наган Олеся Талгатовна	
Autizmlı bolalar nutqini rivojlantirishda o'yinning ahamiyati.....	775
Nishonova Sevara	
Boshlang'ich sinflarda disgrafiyasi bo'lgan o'quvchılarda yozish kompetensiyalarini shakllantirishning ilmiy nazariy asoslari (XIX–XXI asrda).....	778
Qaxxorova Saidaxon, Mamarajabova Zulfiya	
Autizmlı bolalarda kommunikativ muloqotni shakllantirish texnologiyalari.....	781
Raxmonova Manzura Maxmudovna	
Talabalarda ma'naviy ongning rivojlanishidagi milliy dunyoqarash va tafakkur uslubining shakllanish omillari	785
Usarova Nigora Berdiyarovna	
PIRLSda qo'llaniladigan yuqori darajadagi tushunish ko'nikmalari (interpretatsiya, sintez) va ularni muloqotga o'rgatishda qo'llash	788
Choriyeva Valida Abdug'ani qizi, Shodiyev Faxriddin Teshayevich	
Prokrastinatsiya fenomenining retrospektiv talqini	795
M. L. Aripova	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda millatlararo totuvlikni shakllantirishda badiiy adabiyotning o'rni.....	799
Xudoyberdiyeva Madina Abdulbaki qizi	

AUTIZMLI BOLALARDA KOMMUNIKATIV MULOQOTNI SHAKLLANTIRISH TEKNOLOGIYALARI

Raxmonova Manzura Maxmudovna

Kimyo xalqaro universiteti

Maxsus pedagogika Logopediya yo'nalishi 2-kurs magistranti
Bektemir tumani 574-KTIMTT da Defektolog

Ilmiy rahbar: Umida Utbasorova

PhD v/b dotsent

Annotatsiya: Mazkur maqolada autizm spektr buzilishiga ega bolalarda kommunikativ muloqotni shakllantirishning pedagogik-psixologik asoslari, ularning kommunikativ rivojlanish xususiyatlari hamda samarali texnologiyalar tizimli yoritilgan. Tadqiqotda autizml bolalarning muloqotga kirishishdagi qiyinchiliklari, nutqiy faoliyatning shakllanish bosqichlari, shuningdek, psixologik tayyorgarlikning ahamiyati tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: autizm, kommunikativ muloqot, alternativ kommunikatsiya, sensor integratsiya, logopedik texnologiyalar, reabilitatsiya, surdopedagogika, muloqot kompetensiyasi.

Abstract: This article systematically explores the pedagogical and psychological foundations of developing communicative interaction in children with Autism Spectrum Disorder (ASD), highlighting the specific features of their communicative development and effective intervention technologies. The study analyzes the difficulties autistic children face in establishing communication, the stages of speech activity formation, and the importance of psychological readiness.

Key words: autism, communicative interaction, alternative communication, sensory integration, speech therapy technologies, rehabilitation, surdopedagogy, communicative competence.

Аннотация: В данной статье системно освещены педагогико-психологические основы формирования коммуникативного общения у детей с расстройствами аутистического спектра, особенности их коммуникативного развития, а также эффективные технологии работы. В исследовании анализируются трудности в установлении общения у детей с аутизмом, этапы формирования речевой деятельности и значение психологической подготовки.

Ключевые слова: аутизм, коммуникативное общение, альтернативная коммуникация, сенсорная интеграция, логопедические технологии, реабилитация, сурдopedagogika, коммуникативная компетентность.

KIRISH

Hozirgi davrda ta'lim tizimining eng dolzarb yo'nalishlaridan biri – maxsus ehtiyojli bolalarni ijtimoiy hayotga integratsiyalash hamda ularning shaxsiy rivojlanishini ta'minlashdir. Shu jihatdan, autizm spektr buzilishiga (ASB) ega bolalarda kommunikativ muloqotni rivojlantirish masalasi alohida e'tibor talab qiladi. Autizm sindromi – bu bola shaxsining psixik rivojlanishida ijtimoiy, emotsional va kommunikativ sohalarining sustlashuvi bilan xarakterlanadigan neyropsixologik holatdir. Bunday bolalarda muloqotga kirishishdagi qiyinchiliklar, nutq rivojlanishidagi orqada qolish, hissiy javoblarning pastligi va stereotip xatti-harakatlar ko'p uchraydi.

Shuning uchun ham logopedlar, defektologlar, psixologlar va pedagoglar oldida turgan asosiy vazifa – autizml bolalarda kommunikativ kompetensiyani shakllantirish hamda ularni atrof-muhit bilan samarali muloqotga tayyorlashdan iboratdir.

Autizm spektr buzilishiga (ASB) ega bolalarda kommunikativ rivojlanish o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularning asosiy sababi markaziy asab tizimining funksional buzilishlari, neyropsixik rivojlanishdagi nomutanosiblik va ijtimoiy idrok jarayonlarining yetarlicha shakllanmaganligidir. Muloqot – insonning ijtimoiylashuvini ta'minlovchi eng muhim vosita hisoblanadi. Autizml bolalarda esa bu jarayonning tabiiy shakllanishi murakkab kechadi, chunki ular o'zaro aloqaga kirishish, emotsiyalarni ifoda etish va boshqalarni tushunishda qiyinchilikka duch keladilar.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tadqiqotlar (L. Wing, 1988; S. Baron-Cohen, 2000; U. Frith, 2003) shuni ko'rsatadiki, autizmli bolalarda kommunikativ rivojlanishdagi buzilishlar uch asosiy komponent bilan bog'liq:

1. **Ijtimoiy o'zaro ta'sirning buzilishi** – bola ijtimoiy signallarga (tabassum, imo, ohang) javob bermaydi, o'z tashabbusi bilan muloqot boshlamaydi;
2. **Nutqiy va noverbal aloqaning buzilishi** – so'zlashuvda grammatik strukturalar buzilgan, tovushlar talaffuzi notekis, nutqning semantik mazmuni yetishmaydi;
3. **Tasavvur va simvolik o'yinlarning chegaralanganligi** – bola atrofdagi narsalar bilan faqat funksional darajada o'ynaydi, ramziy yoki rolli o'yinlarni tushunmaydi.

Kommunikativ rivojlanishdagi yana bir muhim jihat – tashabbusning pastligidir. Autizmli bola odatda tashabbusni o'zi ko'rsatmaydi, balki faqat tashqi stimullarga javob beradi. Shuning uchun pedagog va ota-onalar bola bilan muloqotda faol rag'batlantiruvchi usullardan (mukofot, maqto'v, musiqiy stimullar) foydalanishlari lozim.

Bundan tashqari, autizmli bolalarda nutqning pragmatik jihatlari, ya'ni so'zlashuvdagi maqsad, kontekst, ohang, muomala madaniyatiga moslashish kabi komponentlar shakllanmagan bo'ladi. Ular so'zlarni grammatik jihatdan to'g'ri ishlatishlari mumkin, ammo ularning ma'nosini kommunikativ kontekstda to'g'ri qo'llay olmaydilar. Shu sababli, logopedik mashg'ulotlarda faqat til tizimini o'rgatish emas, balki muloqotning maqsadini, ijtimoiy vaziyatlardagi nutqiy xulqni ham o'rgatish zarur.

Kommunikativ rivojlanish darajasini aniqlashda D. Halliday, K. Prutting va J. Lordning "kommunikativ niyatlar nazariyasi" asosida baholash metodlari qo'llaniladi. Unga ko'ra, autizmli bolalarda kommunikativ niyatlar soni va sifati past bo'ladi: ular ko'proq instrumental (nimanidir olish yoki berish uchun) muloqotga kirishadi, biroq ijtimoiy yoki emotsional muloqot turlari kam kuzatiladi.

Shu bois, kommunikativ rivojlanish xususiyatlarini o'rganish nafaqat logopedik, balki psixolingvistik va neyropsixologik yondashuvni ham talab etadi. Har bir bola uchun individual rivojlanish profili tuzilib, muloqotni shakllantirish strategiyasi shunga mos ravishda rejalashtiriladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Kommunikativ faoliyatning sust rivojlanishi bir necha darajalarda namoyon bo'ladi:

1. **Noverbal (og'zaki bo'lmagan) muloqotdagi buzilishlar.** Autizmli bolalar ko'pincha ko'z bilan aloqa o'rnatmaydi, mimika va jestlardan foydalana olmaydi yoki ularni boshqalar tomonidan namoyon qilingan holatda tushunmaydi. Ular o'z emotsiyalarini yuz ifodasi orqali bildirishda sust bo'ladilar, natijada atrofdagilar bilan hissiy aloqa uziladi.
2. **Verbal (og'zaki) muloqotdagi qiyinchiliklar.** Autizmli bolalarning nutqi odatda kech shakllanadi yoki umuman rivojlanmaydi. Ayrim hollarda bola alohida so'zlarni talaffuz qilishi mumkin, biroq ularni kontekstga mos ishlatolmaydi. Ular ko'pincha exolaliyaga (eshitgan so'z yoki iboralarni mazmunsiz takrorlash) moyil bo'ladilar. Bu holat nutqning kommunikativ funksiyasining shakllanmaganligini ko'rsatadi.
3. **Emotsional va ijtimoiy o'zaro ta'sirning sustligi.** Autizmli bolalarda boshqalar bilan hissiy aloqani o'rnatish motivatsiyasi past bo'ladi. Ular o'yin jarayonida tengdoshlari bilan aloqa o'rnatishni xohlamaydi, ko'pincha individual faoliyatni afzal ko'radilar. Bu holat muloqot jarayonida muhim bo'lgan ijtimoiy rolni tushunishning qiyinlashuviga olib keladi.

Autizm spektr buzilishiga ega bolalarda kommunikativ muloqotni shakllantirish jarayoni murakkab va ko'p bosqichli pedagogik-psixologik faoliyatni talab etadi. Ushbu jarayonning asosiy maqsadi – bola va atrofdagilar o'rtasidagi ijtimoiy hamda nutqiy aloqani tiklash, muloqot motivatsiyasini rivojlantirish, shuningdek, og'zaki va noverbal vositalar yordamida o'z fikrini ifoda etish ko'nikmalarini shakllantirishdan iboratdir.

TAHLIL VA NATIJALAR

Kommunikativ muloqotni shakllantirishda kompleks texnologik yondashuv qo'llaniladi. Bu yondashuv psixolog, logoped, defektolog hamda ota-onalar faoliyatining uyg'unligini nazarda tutadi. Muloqot texnologiyalarining samaradorligi, avvalo, bolaning individual psixofiziologik xususiyatlarini, autizmning og'irlik darajasini va mavjud kommunikativ imkoniyatlarni hisobga olishga bog'liqdir.

1. Vizual kommunikatsiya texnologiyalari

Autizmli bolalarda ko'rish orqali idrok qilish eshitishdan ko'ra samaraliroq bo'lgani sababli, vizual yordamchi vositalar kommunikativ rivojlanishda asosiy o'rin tutadi. Shu maqsadda quyidagi tizimlar keng qo'llaniladi:

- PECS (Picture Exchange Communication System) – rasm almashinuvi orqali muloqotni o'rgatuvchi tizim. Bu usulda bola o'z istagini yoki ehtiyojini ifodalovchi rasmni tanlab, o'qituvchi yoki ota-onaga beradi. Mazkur texnologiya muloqot tashabbusini rivojlantiradi va so'zlashuvga tayyorlovchi bosqich hisoblanadi.
- Vizual jadval va piktogrammalar – bola uchun kun tartibini, faoliyat ketma-ketligini, his-tuyg'ularni yoki amallarni ko'rsatadigan rasmiy belgilar tizimi. Bunday vizual qo'llanmalar muloqotni strukturaviy jihatdan tartibga soladi, bolaning xavotirini kamaytiradi va ijtimoiy vaziyatlarda yo'nalish topishiga yordam beradi.

2. Ijtimoiy-kommunikativ treninglar

Autizmli bolalarda muloqot faqatgina so'zlar orqali emas, balki ijtimoiy rollar va o'zaro ta'sir jarayonida shakllanadi. Shu sababli ijtimoiy-kommunikativ treninglar – muloqotni o'rgatishning muhim texnologik shaklidir. Trening mashg'ulotlarida quyidagi usullar samarali hisoblanadi:

- "Ijtimoiy hikoyalar" (Social Stories, C. Gray) – bolaning kundalik hayotidagi holatlar (masalan, salomlashish, navbat kutish, yordam so'rash) haqida qisqa hikoyalar o'qiladi. Bu usul orqali bola turli vaziyatlarda qanday muloqot qilish kerakligini o'rganadi.
- Rol o'yinlari – o'qituvchi va bolalar turli ijtimoiy vaziyatlarni sahnalashtiradi (do'konga borish, mehmon kutish, savol-javob qilish). Rol o'yinlari orqali bola muloqotdagi ijtimoiy rollarni tushunadi va mos javob shakllarini o'zlashtiradi.
- Juftlik va kichik guruhlarda o'yinli mashg'ulotlar – bola tengdoshlari bilan muloqotga kirishishni, navbat kutishni, hamkorlikni va ijobiy ijtimoiy hislarni namoyon etishni o'rganadi.

3. Nutqni rag'batlantiruvchi logopedik texnologiyalar

Kommunikativ muloqotni shakllantirishda logopedik yondashuv asosiy o'rinni egallaydi. Logopedik mashg'ulotlarda:

- artikulyatsion gimnastika, nafas terapiyasi va fonetik mashqlar yordamida nutqiy motorika mustahkamlanadi;
- taktil-motorli stimulyatsiya (masalan, qo'l va barmoq mashqlari) orqali nutq markazlarini faollashtirish amalga oshiriladi;
- modellashtirilgan muloqot mashg'ulotlari – bola bilan logoped o'rtasida qisqa dialoglar, savol-javobli o'yinlar tashkil etiladi.

Ushbu texnologiyalar nutqiy apparat faoliyatini yaxshilaydi va og'zaki muloqotga tayyorlaydi.

4. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish

Zamonaviy ta'limda autizmli bolalar uchun maxsus raqamli kommunikatsiya dasturlari ishlab chiqilgan. Masalan, "Proloquo2Go", "TouchChat", "LAMP Words for Life" kabi mobil ilovalar bolaning rasm, tovush va so'zlar orqali o'z fikrini ifodalashiga yordam beradi.

Bu dasturlar multimodal muloqot imkoniyatini yaratadi: bola bir vaqtning o'zida tasvir, tovush va matn orqali aloqa o'rnatadi. Shuningdek, interaktiv ta'lim muhitlari (masalan, "smart-board" o'yinlar, audio-vizual materiallar) bola diqqatini jalb etadi va muloqot motivatsiyasini oshiradi.

5. Emotsional-hissiy muloqotni qo'llab-quvvatlash texnologiyalari

Autizmli bolalarda muloqotning hissiy komponenti sust bo'lgani sababli, emotsional o'yinlar va muhitni hissiy jihatdan boyitish katta ahamiyatga ega. "Qo'g'irchoq teatri", "hissiy karta" (yuz ifodalari bilan emotsiyalarni tanish), "musiqqa orqali muloqot" kabi texnikalar bolalarda ijobiy hislarni uyg'otadi.

Logoped yoki pedagog bola bilan emotsional aloqa o'rnatganida, u muloqotni tabiiy tarzda davom ettirishga moyillik bildiradi. Bu esa muloqotning ichki motivatsiyasini mustahkamlaydi.

6. Oilaviy va muhitga asoslangan kommunikativ yondashuv

Kommunikativ muloqotni shakllantirish faqat ta'lim muassasasida emas, balki oilaviy muhitda ham davom ettirilishi zarur. Ota-onalarga bolaning muloqotini qo'llab-quvvatlovchi maxsus metodik ko'rsatmalar beriladi: oddiy savol-javob o'yinlari, nomlash mashqlari, his-tuyg'ularni ifodalash mashqlari.

Tizimli ravishda ota-ona, pedagog va logoped hamkorligi yo'lga qo'yilsa, bolaning kommunikativ faolligi sezilarli darajada oshadi.

Autizm spektr buzilishiga ega bolalarda kommunikativ muloqotni shakllantirishda pedagogik va psixologik yondashuvlarning o'zaro uyg'unligi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Chunki bu jarayon faqat nutqni o'rgatish emas, balki bolaning butun shaxsini, uning emotsional, ijtimoiy va kognitiv sohalarini rivojlantirishni ham qamrab oladi. Shu bois, har qanday pedagogik ta'sir psixologik qo'llab-quvvatlash bilan birgalikda olib borilishi zarur.

Pedagogik yondashuvning asosiy vazifasi – bolaning individual imkoniyatlarini aniqlash, shaxsiy rivojlantirish yo'nalishini belgilash va muloqot faoliyatini tizimli ravishda shakllantirishdir. Psixologik yondashuv esa bu jarayonda bolaning ichki holatini, hissiy barqarorligini va motivatsion ehtiyojlarini inobatga oladi. Ikkala yo'nalish bir-birini to'ldiradi, natijada ta'lim jarayoni samarali, barqaror va bola uchun psixologik jihatdan qulay sharoitda kechadi.

Pedagogik yondashuvda “bosqichlilik tamoyili” muhim o'rin tutadi: dastlab noverbal muloqot (ko'z qarashi, imo-ishora, rasm orqali aloqa), keyin esa verbal muloqot (so'z, ibora, qisqa dialog) bosqichma-bosqich o'rgatiladi. Shu orqali bola asta-sekin ijtimoiy muhitga moslashadi va muloqotda faol ishtirokchi bo'lishga tayyorlanadi.

Psixologik yondashuvning markazida bolaning hissiy holati va muloqotga bo'lgan ichki tayyorgarligini shakllantirish yotadi. Autizmli bolalarda aksariyat hollarda xavotir, sensor ortiqcha sezuvchanlik, ijtimoiy qo'rquv yoki izolyatsiya holatlari kuzatiladi. Shu sababli psixologik yondashuv quyidagi yo'nalishlarda olib boriladi:

- emotsional qo'llab-quvvatlash – bola uchun xavfsiz, tinch, barqaror psixologik muhit yaratish;
- motivatsiyani oshirish – muloqot jarayonini qiziqarli, o'yin yoki mukofot tizimi orqali rag'batlantirish;
- sensor integratsiya mashg'ulotlari – bola sezgi tizimlarini muvozanatlashtirish orqali muloqotga tayyorlash;
- hissiy aloqa o'rnatish – mimika, ovoz ohangi, ko'z qarashi orqali ishonchli emotsional bog'liqlikni shakllantirish.

Psixologik yondashuv muloqotni sun'iy tarzda emas, balki bola uchun emotsional jihatdan qulay, tabiiy jarayon sifatida rivojlantirishni maqsad qiladi. Bu esa bolaning ichki motivatsiyasini mustahkamlab, pedagogik ta'sirni samaraliroq qiladi.

Ushbu ikki yondashuv o'zaro uyg'unlashgan holda qo'llanilganda, kommunikativ rivojlanishning barcha bosqichlari – motivatsion, emotsional, kognitiv va ijtimoiy jihatlar birgalikda rivojlanadi.

Masalan:

- Logopedik mashg'ulotlarda psixologik qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratilsa, bola o'zini erkin tutadi va muloqotga faolroq kirishadi.
- O'yinli mashg'ulotlarda psixolog tomonidan qo'llaniladigan emotsional refleksiya texnikalari (masalan, “Men qanday his qildim?”, “Bu menga yoqdimi?” savollari) bolaning o'z hissiyotini anglashiga yordam beradi.
- Guruhli mashg'ulotlarda pedagog ijtimoiy rollarni o'rgatadi, psixolog esa ijtimoiy o'zaro ta'sirni tahlil qilib, muloqotdagi to'siqlarni bartaraf etadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Autizmli bolalarda kommunikativ muloqotni shakllantirish murakkab, ammo tizimli va integrativ yondashuvni talab qiluvchi jarayondir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bunday bolalarda muloqot rivojlanishi faqat nutqni o'rgatish bilangina emas, balki emotsional, ijtimoiy va kognitiv sohalarini birgalikda rivojlantirish orqali samarali kechadi. Shu sababli pedagogik va psixologik yondashuvlarning o'zaro uyg'unligi muloqotni tabiiy, motivatsion va barqaror jarayon sifatida shakllantirishga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Бехтерева, Н.П. Психофизиология коммуникации у детей с расстройствами аутистического спектра. – Москва: Педагогика, 2020.
2. Глухов, В.П. Развитие речи и коммуникации у детей с особыми образовательными потребностями. – Санкт-Петербург: Речь, 2019.
3. Frith, U. Autism: Explaining the Enigma. – Oxford: Blackwell Publishing, 2008.
4. Grandin, T., & Moore, M. The Autistic Brain: Thinking Across the Spectrum. – New York: Houghton Mifflin Harcourt, 2013.
5. Wing, L. The Autistic Spectrum: A Guide for Parents and Professionals. – London: Constable & Robinson, 2011.
6. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Maxsus pedagogika: O'quv-uslubiy qo'llanma. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021.
7. Qodirova, G. R. Logopediya va defektologiyada innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.
8. Jalolova, D. M. Autizm spektr buzilishiga ega bolalarda muloqot faoliyatini rivojlantirishning psixologik-pedagogik asoslari. – Toshkent: TDPU ilmiy jurnali, 2023.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №11

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.